

Martyna Żelazkowska

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Dojrzałość do macierzyństwa nastoletnich matek w perspektywie psychospołecznej

Macierzyństwo jest postannictwem i zadaniem rozwojowym kobiety. Uznawane jest za jedno z ważniejszych zadań życiowych, które realizują kobiety na różnych etapach swojego życia. Macierzyństwo nie tylko znacząco wpływa na życie matki, ale także powoduje wiele zmian na różnych płaszczyznach jej funkcjonowania: emocjonalnej, społecznej, poznawczej, a także fizycznej. Macierzyństwo nie jest łatwym zadaniem, zwłaszcza gdy jest realizowane przez nastoletnie matki.

Celem niniejszego artykułu jest próba ukazania istotnych czynników, warunkujących dojrzałość nastolatki do podjęcia się tej ważnej roli życiowej, jaką jest rola matki. Autorka publikacji chciałaby pokazać, że macierzyństwo nieletnich, mimo iż należy je uznać za kryzys życiowy, krytyczne wydarzenie w życiu młodej dziewczyny, może być dla niej także szansą rozwoju, pozytywnie wpływającą na jej dojrzałość.

Słowa kluczowe: psychologia, dojrzałość, kryzys, macierzyństwo, nastoletnia matka, rozwój

Wprowadzenie

Dorastanie jest okresem trudnym dla młodego człowieka. Tempo zmian zachodzących w organizmie nierzadko wywołuje silne przeżycia, które utrudniają funkcjonowanie nastolatki. Liczne zadania rozwojowe i te narzucane mu przez otoczenie często prowadzą do buntu, konfliktów między dorastającym a środowiskiem. Rola i znaczenie rodziny w tym okresie gwałtownie maleje, natomiast rośnie potrzeba przynależności do grupy rówieśniczej. Nastolatek chce czuć się w grupie ważny, chce być akceptowany i szanowany. Często takie bezgraniczne podporządkowanie się prowadzi do zachowań, które w konsekwencji kończą się „dramatycznie”, zmieniając dotychczasowe życie młodego człowieka. Młody człowiek, dążąc do akceptacji, zachowuje się w sposób ryzykowny, nie zważając na możliwe skutki owych działań. Zachowania ryzykowne nierzadko doprowadzają do kryzysów życiowych. Takim krytycznym wydarzeniem życiowym dla nastolatki jest np. przedwczesna ciąża. Młoda matka nie tylko w tym czasie zmuszona zostaje do realizacji zadań

charakterystycznych dla jej wieku rozwojowego, ale przede wszystkim musi podjąć się realizacji zadań przypisanych osobom dorosłym. Doświadczając przedwczesnego macierzyństwa, zmuszona jest realizować zadania, które przekraczają jej zdolności radzenia sobie i rozwiązywania kryzysów. Nierzadko wywołuje to wiele trudności na różnych płaszczyznach jej życia: społecznej, emocjonalnej, poznawczej. Czy jednak urodzenie dziecka przez nastolatkę może być szansą jej rozwoju? Czy ciąża mimo młodego wieku kształtuje w nich dojrzałość do podjęcia się tak ważnej roli życiowej i może warunkować pozytywny obraz macierzyństwa?

W niniejszym artykule zostaną scharakteryzowane czynniki, które determinują dojrzałość do podjęcia się roli matki przez nastoletnie dziewczęta. Autorka publikacji przedstawi także problemy związane z okresem adolescencji, które mogą utrudniać młodym matkom osiągnięcie dojrzałości macierzyńskiej, a także zwróci uwagę na problematykę wsparcia w sytuacji nastoletniego macierzyństwa.

Problemy psychologiczne okresu adolescencji a nastoletnie macierzyństwo

Według Ireny Obuchowskiej dorastanie jest „mostem, przez który człowiek przechodzi od beztróskiego dzieciństwa do odpowiedzialnej dorosłości” (1996, s. 9). Adolescencja jest czasem burzliwych i intensywnych przemian w życiu młodego człowieka. Zmianom tym podlegają zarówno procesy fizjologiczne, jak również psychologiczne i społeczne (Harwas-Napierała, Trempała, 2014, s. 164). Najbardziej widoczne i odczuwalne dla nastolatka są zmiany, które pojawiają się w sferze rozwoju fizycznego (dojrzewanie płciowe, cechy rozwoju płciowego, zmiany wyglądu zewnętrznego). Wywołują one w małym ambiwalentne reakcje. Widoczne są one nie tylko w jego stosunku emocjonalnym do różnych zjawisk, osób czy zachowań społecznych, ale także w rozwoju cech osobowości, np. mniejszym poczuciu własnej wartości, niższej samoocenie. Biorąc pod uwagę zachodzące w tym okresie przemiany psychiczne, wpływ na nie mają zarówno uwarunkowania genetyczne, jak i oddziaływania środowiska (rodziny, szkoły, rówieśników). Środowisko zapewniające wsparcie dodaje siły, pomaga w lepszym przystosowaniu i radzeniu sobie, a także podnosi samoocenę i dodaje pewności siebie. Młody człowiek żyjący w środowisku ubogim w wyżej wspomniane elementy jest słabszy psychicznie, często towarzyszy mu poczucie bezsilności i braku wpływu na dalsze życie. Zmiany psychiczne zachodzące w dorastającym, które są wynikiem przemian fizycznych, wpływają na sposób oceny siebie, sytuacji, w której młody człowiek się znajduje, a także oddziałują na relacje interpersonalne. Warto podkreślić jest również to, że młodzież znajdującą się na tym etapie życia nie jest najczęściej do tych przemian jeszcze gotowa, co pociąga za sobą konsekwencje w postaci zmian w sposobie przeżywania i najczęściej łączy się z odczuwaniem negatywnych stanów emocjonalnych, takich jak: złość, lęk, rozpacz. Nastolatki w tym okresie dużą część czasu poświęcają kontroli swojego wyglądu fizycznego, która prowadzi do jego uprzedmiotowienia. Kształtuje się postawa „Ja cielesnego”, która uwidacznia się w sądach i opiniach związanych z własną cielesnością oraz stosunku emocjonalnym wobec owego „Ja cielesnego”, który wiąże się z zadowoleniem lub niezadowoleniem z własnego wyglądu (Żelazkowska, 2016, s. 90). U nastolatek będących w ciąży postawa „Ja cielesnego” jest najczęściej bardzo niekorzystna (Bidzan, 2013, s. 42).

Ważny aspekt psychologiczny związany z okresem dorastania dotyczy dziewcząt wcześniej i późno dojrzewających. Liczne badania pokazują wyraźne różnice w ich sposobie rozumienia, przetwarzania i radzenia sobie w różnych sytuacjach. Nastolatki należą przeważnie do grupy wcześniej dojrzewających dziewcząt. Zauważa się u nich więcej problemów osobistych, które dotyczą menstruacji, zmieniającej się sylwetki. Cieszą się one, w przeciwieństwie do dziewcząt późno dojrzewających, mniejszym zainteresowaniem społecznym i częściej narażone są na zachowania ryzykowne, typu uzależnienia od substancji psychoaktywnych czy wcześniejsze współżycie seksualne. Problemy emocjonalne adolescentów, ambiwalencja uczuć, duża pobudliwość i intensywność odczuwanych emocji sprawiają, że na wielu płaszczyznach funkcjonowania jednostki zarówno w sferze intrapsychicznej, jak i interpersonalnej powstają liczne konflikty. W związku z tym „adolescenci buntują się przeciwko zastanym zasadom i aktualnej rzeczywistości, wiele rzeczy negują, przeżywają konflikty, zwłaszcza z rodzicami, ulegają naciskom grupy rówieśniczej. Jednym z przejawów takiego buntu jest wczesna inicjacja” (Obuchowska, 2012, s. 15-20).

Rozpatrując kontekst trudności psychicznych, nie należy pominąć ważnego aspektu związanego z dojrzewaniem seksualnym. Okres adolescencji jest bowiem czasem osiągnięcia dojrzałości płciowej i uzyskaniem zdolności do prokreacji. Często jednak dojrzałość płciowa nie idzie w parze z dojrzałością psychiczną, co w konsekwencji prowadzi do poważnych trudności młodych kobiet, zwłaszcza w obszarze samoakceptacji i w sferze społeczno-emocjonalnej.

Warto również wspomnieć o zmianach, jakie mają miejsce w sferze poznawczej. W okresie adolescencji następuje przejście na wyższy poziom myślenia – abstrakcyjny, który umożliwi młodemu człowiekowi dokonywanie refleksji, wyciąganie wniosków i zapewni zdolność do racjonalnego i krytycznego myślenia. Jednak również w tej kwestii młody człowiek musi liczyć się z licznymi trudnościami. Intensywne zmiany hormonalne i emocjonalne powodują często zakłócenia w tej sferze, przez co w mniejszym stopniu nastolatki są skłonne do przewidywania konsekwencji własnych zachowań. Rozpoczynając współżycie seksualne, często zapominają o możliwych jego konsekwencjach, czego skutkiem jest nieplanowana, przedwczesna ciąża.

Kończąc rozważania nad problematyką trudności związanych z okresem adolescencji, nie można pominąć istotnej kwestii związanej z najważniejszym zadaniem rozwojowym, przed którym stoi młody człowiek, a mianowicie poszukiwaniem własnej tożsamości. Tym, co charakteryzuje ten moment życia, jest niepewność w odniesieniu do własnej tożsamości. Adolescent musi rozwiązać tzw. kryzys tożsamości, aby był w stanie w prawidłowy sposób ukształtować stabilną i dojrzałą osobowość. Nastolatek od początku okresu dorastania „walczy” z poczuciem zdezintegrowania, niespójności, nieadekwatności społecznej i ogólnym „rozfragmentaryzowaniem” struktury swojego „ja” (Żelazkowska, 2016, s. 93). Młody człowiek poszukuje w tym czasie sensu swojego życia, stara się zaakceptować swoją fizyczność, uwewnętrznia normy moralne, przyjmuje własny punkt widzenia odnośnie do swoich zdolności, motywów, celów życiowych, pełnionych ról społecznych, osiąga tożsamość dotyczącą roli seksualnej. Szanse na prawidłowe rozwiązanie kryzysu tożsamości zależą w dużej mierze od zasobów, a także doświadczeń, jakie młody człowiek identyfikuje i posiada. „Osiągnięcie tożsamości stanowi punkt zwrotny, od którego osoba może rozpocząć prawdziwe, samodzielne życie, polegające na budowaniu własnej odrębności i równoczesnym dzieleniu się nią z innymi” (Sękowska, 2000).

W związku z powyższym kształtowanie indywidualnej tożsamości jest zadaniem trudnym i bardzo złożonym, które łączy się z silnymi przeżyciami, nierzadko z buntem, który skupia się głównie wokół osób dorosłych, stawiających młodego człowieka w obliczu różnych systemów wartości i różnych punktów widzenia (Brzezińska, Janiszewska-Rain, 2005, s. 91).

Problemy psychologiczne związane z okresem dorastania są ogromnym wyzwaniem dla młodego człowieka. Aby sprostać wszystkim zadaniom rozwojowym, które stoją przed adolescentem, musi on nauczyć się, jak radzić sobie z kryzysowymi sytuacjami, doświadczać porażek, wyciągać wnioski. Nastolatki w tym okresie, zachodząc w ciążę, stoją przed podwójnym obciążeniem, wynikającym z konieczności realizacji zadań rozwojowych przypisanym dwóm okresom rozwojowym: adolescencji oraz dorosłości. Stres, który przeżywają nastolatki zachodzące w ciążę, wpływa na ich funkcjonowanie psychiczne. Obserwuje się u nich często obniżony nastrój, myśli depresyjne, negatywną wizję siebie, świata, relacji interpersonalnych i swojej przyszłości. W rozwoju emocjonalnym młodej matki, oprócz ambiwalencji uczuć wynikającej z jej poziomu rozwojowego, często towarzyszy jej lęk, który w okresie dorastania jest szczególnie nasilony. Lęki, które przeżywa małaletnia matka, związane są przede wszystkim z potrzebą akceptacji ze strony rówieśników, wyglądu, porażek (tamże, s. 91).

Aby młody człowiek osiągnął dojrzałość psychiczną, społeczną i fizyczną, musi w nim nastąpić wiele przemian. Wszystkie wymienione w niniejszym rozdziale trudności psychiczne nastolatek powodują, że ten okres ich życia jest dla nich wyjątkowo trudny. Jeszcze trudniejszy staje się, gdy pojawiają się zdarzenia, na które młoda dziewczyna nie była przygotowana. Takim krytycznym wydarzeniem jest np. ciąża.

Macierzyństwo nastoletnich matek jako kryzys

Nastolatek w trakcie swojego rozwoju doświadcza wielu zdarzeń, które nie są zapisywane na trwałe w jego pamięci, a często traktowane są jako wydarzenia mało istotne. Są jednak sytuacje, które zapisują się na stałe, jako znaczące punkty w życiu, w indywidualnej historii człowieka. Prowokują jednostkę do poszukiwania nowych rozwiązań oraz zachowań. Takim wydarzeniem życiowym, które traktować można jako zdarzenie krytyczne, jako kryzys jest na pewno urodzenie dziecka, zwłaszcza przez nastoletnią dziewczynę. Powoduje ono reorganizację dotychczasowego życia, zmusza do poszukania nowych strategii radzenia sobie z nową, nieznaną dotąd sytuacją (Żelazkowska, 2016, s. 39).

W psychologii i socjologii narodziny dziecka traktowane były w przeszłości jako kryzys akcydentalny, a więc nagła sytuacja obciążająca, zmuszająca doświadczać jej osobę do dopasowania się do nowej rzeczywistości (Skowrońska-Zbierchowska, 2010, s. 47). Nieodłącznym elementem życia ludzkiego jest doświadczanie kryzysów. Każdy kryzys łączy się z zachwianiem równowagi psychicznej. Towarzyszą mu:

- „bezzradność, poznawczy chaos, poczucie zamętu psychicznego, deficyty w przeżywaniu rzeczywistości, w spostrzeganiu czasu i przestrzeni;
- podwyższone napięcie i kompulsywne dążenie do redukcji jego poziomu;
- dezorganizacja działania, niemożność efektywnego psychospołecznego funkcjonowania;

- nieefektywne, nieprzystosowawcze zmagania się z krytyczną sytuacją, problemem, stresem” (Kubacka-Jasiecka, 2010, s. 26).

W literaturze kryzys psychologiczny często utożsamiany jest z kryzysem emocjonalnym. Wywołuje w człowieku silne, często skrajne emocje, takie jak: lęk, strach, złość, poczucie winy, które prowadzą do cierpienia psychicznego, chaosu wewnętrznego, zamętu i bólu. Doświadczając trudnych sytuacji, człowiek angażuje całą swoją energię w rozwiązanie problemu i przywrócenie organizmowi równowagi psychicznej. Wykorzystuje do tego najczęściej sprawdzone strategie radzenia sobie, tzw. strategie nawykowe. Nie zawsze są one jednak skuteczne. „Przełomowe sytuacje i zdarzenia krytyczne wywołujące kryzys konstytuują całkowicie nowe, nieznanne doświadczenia życiowe, które wymagają nowych rozwiązań” (tamże, s. 27). Niewątpliwie do takich zdarzeń należy urodzenie dziecka przez nastolatkę. Długość trwania kryzysu, jego intensywność oraz skutki zależne są z jednej strony od wewnętrznych predyspozycji jednostki, z drugiej zaś od zasobów zewnętrznych. Ważną rolę grywa w tym aspekcie wsparcie społeczne oferowane człowiekowi przeżywającemu kryzys.

Teorie kryzysu zakładają, że jest on stanem przejściowym. Może być dla jednostki zarówno szansą na rozwój, jak także podstawą poważnych zaburzeń psychicznych, takich jak: zaburzenia lękowe czy depresyjne. Gdy rozpatrujemy go w kategoriach rozwoju, związany jest z mobilizacją organizmu, zmianą zachowania, która w konsekwencji prowadzi do rozwiązania problemu i przywrócenia równowagi psychicznej. Z kolei gdy interpretujemy go w aspekcie zagrożenia, dochodzi do pojawienia się silnych emocji, rozwoju lęku, które doprowadzić mogą do zaburzeń psychicznych wynikających „z obaw przed niezaspokojeniem potrzeb psychicznych i integralności tożsamości” (Żelazkowska, 2016, s. 41).

Narodziny dziecka przez nastolatkę z całą pewnością można traktować jako kryzys. Pojawienie się dziecka prowadzi do rekonstrukcji tożsamości, a także reorganizacji dotychczasowego życia. Macierzyństwo jest wyzwaniem – wymaga od kobiety ogromnej samodzielności, odpowiedzialności, nie tylko za siebie, ale przede wszystkim za swoje dziecko. W związku z powyższym narodziny dziecka są źródłem silnych przeżyć, które uruchamiają jednostkę do eliminacji nieprzyjemnego napięcia i pozbycia się kryzysu. Przyjęcie roli matki wiąże się ze zdobyciem przez kobietę nowych kompetencji, przez co daje możliwość poradzenia sobie z dotąd nieznaną sytuacją i przezwyciężenie kryzysu. Rozwiązanie tak trudnego kryzysu przez nastolatkę powoduje, że przechodzi ona na wyższy poziom rozwoju, osiąga dojrzałą osobowość. Należy zaznaczyć, że dla młodych kobiet zostanie matką jest na pewno znacznie poważniejsze i trudniejsze niż dla osoby dorosłej. Wiąże się to przede wszystkim z nałożeniem się na siebie dwóch, niezwykle istotnych z rozwojowego punktu widzenia, kryzysów – tożsamości, charakterystycznego dla etapu adolescencji, oraz psychologicznego, wynikającego z zajęcia w ciąży w młodym wieku. Ukonstytuowanie się równocześnie tych dwóch kryzysów rozwojowych może spowodować wystąpienie wielu trudności w życiu młodych matek, na różnych płaszczyznach ich funkcjonowania: społecznej, emocjonalnej, poznawczej, co w konsekwencji może przełożyć się na niepełne doświadczenie macierzyństwa.

Rola wsparcia w sytuacji macierzyństwa nieletnich kobiet

Macierzyństwo nieletnich dziewcząt jest wydarzeniem stresującym, silnie obciążającym psychikę młodej osoby. Aby mogła ona poradzić sobie z tym trudnym doświadczeniem, młoda matka potrzebuje wsparcia ze strony najbliższych osób oraz środowiska, w którym żyje. Liczne badania pokazują, że osoby, które mają dobre relacje z rodziną, posiadają wielu przyjaciół i należą do różnych organizacji, lepiej radzą sobie z problemami niż osoby, które tego wsparcia są pozbawione.

Opracowania psychologiczne charakteryzują kilka kategorii wsparcia społecznego. Wśród nich znajdują się:

- „zachowania emocjonalnie podtrzymujące, do których należy słuchanie oraz wyrażanie troski,
- zachowania zmierzające do rozwiązywania problemu, polegające na udzielaniu informacji czy też wsparcia finansowego,
- niedyrektywne wpływy osobiste, tzn. informowanie o własnej dostępności oraz gotowości, jak również stwarzanie klimatu intymności,
- działania środowiskowe, których celem jest redukcja źródeł stresu” (Bielecki, 2011, s. 21).

Rola wsparcia w sytuacji kryzysu życiowego jest niezastąpiona. Pełni ono wiele istotnych funkcji, takich jak: ochraniająca, neutralizująca, dostarczająca środków. Wsparcie wpływa na sposób oceny sytuacji kryzysowej oraz na zmianę negatywnych konsekwencji określonych zdarzeń. Helena Sęk wspomina, że w momencie wystąpienia zdarzenia kryzysowego uruchamiają się czynniki zmieniające sposoby radzenia sobie z trudnym doświadczeniem. Można je podzielić na zasoby i deficyty. Zasoby umożliwiają efektywne radzenie sobie z czynnikiem stresującym, natomiast deficyty osłabiają reakcję na stres i pogarszają efektywność radzenia sobie. W sytuacji dostępności źródła wsparcia społecznego u osoby przeżywającej kryzys zmienia się pierwotna ocena zdarzenia, zmniejsza się nasilenie emocji negatywnych, a jednostka ma poczucie oparcia w bliskich, zwiększa się przez to jej poczucie samodzielności, zaradności, poprawia się nastrój, a to w konsekwencji aktywizuje osobę do działania w kierunku poszukiwania strategii radzenia sobie, co korzystnie wpływa na jej rozwój. Źródła wsparcia społecznego umiejscowione są w rodzinie (mąż, żona, partner, dzieci, rodzice, rodzeństwo), przyjaciółach, sąsiedztwie. Wyniki badań pokazują, że w przypadku kryzysu życiowego, jakim jest urodzenie dziecka przez nastolatkę, dla małoletniej matki najważniejszą rolę odgrywają rodzice i partner. Stwierdzono także, że w sytuacjach stresujących, w których osoba doświadczająca kryzysu ma wypracować realistyczny obraz siebie, oraz sytuacji, w której się znajduje, najlepszym źródłem wsparcia są osoby o podobnej sytuacji życiowej (Sęk, 1998, s. 16). Roman Cieślak w swoich badaniach potwierdza także wpływ rodziny i jej oddziaływań na pozytywne konsekwencje trudnych doświadczeń na rozwój człowieka. Wskazuje on na to, że wsparcie pochodzące od rodziny, w sytuacji kryzysu życiowego jednostki, poprawia samopoczucie zarówno psychiczne, jak i fizyczne (Cieślak, 2000, s. 58).

Należy jednak zaznaczyć, że wsparcie społeczne może mieć również swoje ujemne konsekwencje dla rozwoju człowieka. W momencie gdy jest ono nadmierne, blokuje aktywność jednostki, automatycznie hamując jej rozwój. W sytuacji takiej jednostka nie ma szans wytworzyć w sobie odpowiednich zasobów, które

umożliwiłyby przezwycięzenie kryzysu psychologicznego. Należy również zaznaczyć, że opieranie się wyłącznie na wsparciu społecznym, bez próby samodzielnego rozwiązania sytuacji trudnej, wywołuje poczucie braku wpływu na własne życie, poczucie niższości oraz poczucie bycia człowiekiem gorszym, nieradzącym sobie, zależnym od innych.

Potrzeba wsparcie społecznego w przypadku małych matek jest niewątpliwie niezaprzeczalna. Nastolatka, zachodząc w ciążę, nie posiada strategii poradzenia sobie z dotąd nieznaną, trudną, wywołującą silne, nieprzyjemne emocje sytuacją. Brak wsparcia w tej sytuacji powoduje, że nie potrafi ona we właściwy sposób przygotować się do macierzyństwa, doświadcza wielu problemów na różnych płaszczyznach życia, w tym często problemów natury psychicznej, co w konsekwencji wpływa na doświadczanie macierzyństwa jako porażki życiowej.

Czynniki determinujące dojrzałość do podjęcia się roli matki przez nastoletnie matki

Sytuacja zajścia w ciążę przez nastolatkę traktowana jest jako silnie obciążająca psychikę młodego człowieka. Wywołuje przeżycia różnej treści i różnego stopnia nasilenia. Małoletnia dziewczyna, wchodząc w rolę matki, zmuszona jest stawić czoła wyzwaniom, które przekraczają posiadane przez nią na tym etapie życia kompetencje, możliwości i umiejętności. Mimo wszystko wiele młodych mam radzi sobie z tą krytyczną sytuacją życiową i ocenia swoje macierzyństwo w kategoriach szansy na rozwój. W niniejszym rozdziale autorka publikacji przedstawi, uzyskane na podstawie badań własnych, czynniki, których wystąpienie determinuje, w większości sytuacji, pozytywne doświadczanie macierzyństwa przez małe matki i czyni młode kobiety dojrzałymi do podjęcia się tej ważnej roli życiowej, jaką jest rola matki.

Pierwszym elementem istotnym, z punktu widzenia nastoletniej matki, jest wsparcie, które zapewniają najbliższe osoby. Młode kobiety podkreślają przede wszystkim rolę wsparcia emocjonalnego. Podtrzymywanie na duchu, prowadzenie rozmów, które wzmacniają „nadkruszone” poczucie własnej wartości i pewność siebie odgrywają w tej sytuacji kluczowe znaczenie. Dzięki nim młoda matka nie ma poczucia osamotnienia w problemie, życzliwość bliskich osób dodaje jej siły i energii do poradzenia sobie z trudną sytuacją życiową. Wsparcie pozwala odczuwać pozytywne emocje, szybciej przywraca równowagę psychiczną, co w konsekwencji przekłada się na większą dojrzałość emocjonalną małej matki. Badania pokazują, że im kobieta jest dłużej w ciąży, tym bardziej uświadamia sobie, jak wiele czynników oddziałuje na zdrowie jej dziecka, ile musi wprowadzić zmian w swoim stylu życia, aby właściwie zadbać o płód, a następnie o dziecko. Świadomość tych modyfikacji sprawia, że łatwiej jest jej zmienić dotychczasowe postawy i przekonania. Warto podkreślić jest to, że kobieta, stając się matką, niezależnie od wieku, ma większą dojrzałość zarówno emocjonalną, jak i społeczną, jest bardziej odpowiedzialna i zaradna. To też często przekłada się na sferę jej aspiracji edukacyjnych. Zauważa się tendencję, że nastolatka, zachodząc w ciążę, przy wsparciu rodziny, za wszelką cenę chce ukończyć edukację. Widoczna jest poprawa w ocenach, które otrzymuje, wzrasta zaangażowanie w proces nauki. Przyszła młoda matka uświadamia sobie, że to ona niebawem będzie wzorem do naśladowania dla

swojego dziecka, co powoduje, że jej zainteresowanie nauką wzrasta. Chce zdobyć wykształcenie, które zapewni jej znalezienie w przyszłości pracy i utrzymanie rodziny.

Kolejnym ważnym elementem jest wsparcie instrumentalne, finansowe i mieszkaniowe, które otrzymują młode matki. Jest ono ważne z punktu widzenia potrzeb zarówno samej nastolatki, jak i jej dziecka. Młoda matka dzięki pomocy finansowej oferowanej głównie przez rodziców ma świadomość, że będzie w stanie zadbać o swoje dziecko, kupić niezbędne rzeczy do jego pielęgnacji i opieki nad nim. Wsparcie instrumentalne, polegające głównie na udzielaniu wskazówek, porad powoduje, że nastoletnia matka nabywa kompetencji i umiejętności do tego, aby we właściwy sposób zatroszczyć się o dziecko i dobrze wypełniać rolę macierzyńską.

Tym, co istotne dla nastoletnich matek, jest także obecność kochającego i wspierającego partnera. Poczucie tworzenia rodziny utwierdza kobietę w przekonaniu, że poradzi sobie ze wszystkim, a sytuacja „bycia matką” wydaje się łatwiejsza (Żelazkowska, 2016, s. 215).

Wśród czynników determinujących dojrzałość do podjęcia się roli matki w młodym wieku znajdują się również cechy osobowości nastolatki. Kobiety, które wierzyły w siebie, w swoje możliwości i kompetencje, potrafiły szybko wrócić do równowagi psychicznej po otrzymaniu informacji, że są w ciąży, miały pozytywne nastawienie do siebie i otaczającego je świata, czuły się szczęśliwe z pełnienia nowej roli życiowej, a co ważne, były dojrzałe emocjonalnie, społecznie, poznawczo i osobowościowo do macierzyństwa. Urodzenie dziecka w młodym wieku przez takie kobiety jest traktowane jako dobra lekcja życia, szansa na rozwój, a przez niektóre nazywane także sukcesem życiowym.

Dziecko stawia przed kobietą nowe zadania i wyzwania. Interesujące jest, że wiek nie jest czynnikiem, który odgrywa najistotniejszą rolę w zachodzących w tym czasie przemianach. Kluczowa jest dojrzałość psychiczna nastolatki do podjęcia się roli matki, a także zasoby zewnętrzne w postaci wsparcia, które otrzymuje ona od najbliższych osób i otoczenia. Dojrzałość do macierzyństwa gwarantuje kobiecie radzenie sobie z wymogami nowej sytuacji oraz wpływa na interpretację doświadczeń związanych z macierzyństwem. Wraz z rozwojem dziecka młoda matka nabywa nowych kompetencji, które ułatwią jej pełnienie roli matki i stworzą warunki dla jej rozwoju.

Podsumowanie

Okres dorastania jest czasem intensywnych zmian, kryzysów, przez które musi przejść młody człowiek. Ocena siebie, swojej przyszłości, relacji interpersonalnych w tym wieku, w wielu momentach wydaje się pesymistyczna. Sytuacja ulega jeszcze bardziej pogorszeniu, kiedy do tych trudności, przypisanych okresowi dorastania, dołączy jeszcze jedno wydarzenie, w wielu opracowaniach nazwane wydarzeniem krytycznym, np. zostanie nastoletnią matką. Doświadczenie macierzyństwa przez nastoletnie dziewczęta jest procesem ulegającym intensywnym zmianom. Każda kobieta przeżywa je w sposób indywidualny i również indywidualnie przypisuje mu pewne znaczenia. Wpływ na to ma wiele czynników, wśród których znajdują się przede wszystkim właściwości samej matki, jej cechy osobowościowe, które czynią ją bardziej odporną na różne

sytuacje kryzysowe oraz wsparcie społeczne, które wpływa na poprawę samopoczucia, umacnia wiarę w siebie i swoje kompetencje, zapewnia przetrwanie i zaspokojenie potrzeb swoich i dziecka.

Odpowiadając na zadane we wstępie publikacji pytania, należy stwierdzić, iż macierzyństwo nieletnich dziewcząt, mimo licznych trudności, może być szansą na ich rozwój. Splot opisanych powyżej różnych czynników powoduje, że część małoletnich matek traktuje macierzyństwo jako źródło szczęścia i satysfakcji. Wiąże się to z całą pewnością z dojrzałością psychiczną i społeczną małoletnich mam.

Bibliografia

- Bidzan M. (2013). *Nastoletnie rodzicielstwo. Perspektywa psychologiczna*. Gdańsk: Harmonia Universalis.
- Bielecki J. (2011). Wsparcie społeczne i inteligencja emocjonalna u ojców dzieci autystycznych. W: B. Kałdon, I. Kurlak (red.), *Człowiek w obliczu trudnej sytuacji życiowej*. Sandomierz-Warszawa: Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu.
- Brzezińska A.I., Janiszewska-Rain J. (2005). *W poszukiwaniu złotego środka. Rozmowy o rozwoju człowieka*. Kraków: Społeczny Instytut Wydawniczy Znak.
- Cieślak R. (2000). *Wsparcie społeczne a stres w pracy*. Warszawa: Instytut Psychologii Polskiej Akademii Nauk.
- Harwas-Napierała B., Trempała J. (2014). *Psychologia rozwoju człowieka. Charakterystyka okresów życia człowieka*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Kubacka-Jasiecka D. (2010). *Interwencja kryzysowa. Pomoc w kryzysach psychologicznych*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Obuchowska I. (1996). *Drogi dorastania. Psychologia rozwojowa okresu dorastania dla rodziców i wychowawców*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Obuchowska I. (2012). Dorastanie – między mocą a bezsilnością. W: Z. Izdebski (red.), *Zagrożenia okresu dorastania*. Zielona Góra: Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego.
- Sęk H. (1998). *Społeczna psychologia kliniczna*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Sękowska M. (2000). Neopschoanalytyczna koncepcja rozwoju psychospołecznego Erika H. Eriksona. W: P. Socha (red.), *Duchowy rozwój człowieka*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Skowrońska-Zbierchowska A. (2010). *Doświadczenia małoletnich rodziców. Aspekty socjopedagogiczne*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Żelazkowska M. (2016). *Wczesne macierzyństwo – kryzys czy szansa?* Olsztyn: Olsztyńska Wyższa Szkoła im. J. Rusieckiego.

Summary

Maturity of motherhood of teenage mothers in psychosocial perspective

Motherhood is the mission and task of a woman's development. It's considered of the most important life tasks that women perform at various stages of their lives. Motherhood significantly changes not only the life of the mother, but also evokes a number of changes in each of its functional, emotional, social, cognitive and physical functioning. Motherhood is not an easy task, especially when it's performed by a teenage mother. The purpose of this article is to try to show the important factors that determine the maturity of a teenager to take on this important role of life as the role of the mother. The author of the publication would like to show that the motherhood of minors, despite being a life crisis, a critical event in the life of a young girl, may also be a developmental opportunity for her, positively influencing for her maturity.

Keywords: psychology, maturity, crisis, motherhood, teenage mother, development